

Taip iš tiesų ir buvo... Muziejaus teritorijoje, prieš rūmus, iš medinių rąstų suręstose palapinėse apsigyveno amatininkai, kurie buvo apsirengę senoviniais rūbais ir demonstravo įvairius darbus. Keramikai Vita ir Darius Vaitkevičiai lipdė ir žiedė puodus, dubenėlius. Vaikai labai noriai mokėsi šio amato. Medžio meistras Saulius Česna su XI a. naudotais įrankiais gamino suolą, rodė įvairiausių jau jo pagamintus medinius buitines rakandus. Drožėjo sūnus pynė tinklus, dukra demonstravo įvijinį pynimą. Gyvosios istorijos klubo „Varingis“ jauni barzdoti vyrukai rengė rokiškėnus šarvais ir vėliau surengė kovas su ginklais. Žvakių liejikai – Onutė Mackevičienė ir Vidmantas Žinka – buvo apsupti ne tik susidomėjusių žmonių būrio, bet ir bičių. Kalvis Maksimas Juozas Mickevičius kalė geležies dirbinius. Atsirado daug norinčių papūsti dumples, pakilnoti kūjį, nusikalti vinį.

Šventėje galėjai apsirengti ir apsiauti, kaip buvo nešiojama XI a. Niekas iš šventės neišėjo alkanas. Visi buvo vaišiniai labai skania žirniene pagal senovinį receptą ir žolelių arbata, o tie, kurie nori tokią arbatą gerti ir namie bei teptis natūraliais kremais, visų šių dalykų ir dar daugiau rado pas žolininkę Adelę Karaliūnaitę. Šventėje dar buvo juostų pynėja Laima Klasinskienė, kibirėlių iš liepos gamintojas Vytautas Butvilas, senovinių muzikos instrumentų meistras Egidijus Virbašius. Rokiškėnai, padedami šaulio Valiaus Kazlausko, išbandė rankos taiklumą šaudydami iš senovinio lanko...

Šventę pradėjo Rokiškio folkloro ansamblis „Gastauta“ ir Rokiškio vaikų l/d „Linelis“ kolektyvas, parodydami naują kompoziciją „Mes iš žalio lino krašto“. Pavargę ir pailsę nuo įspūdžių gausos, galėjo užėiti į rūmų menę ir ten prisėdę pažiūrėti Kauno laisvalaikio rūmų vaikų tautinių šokių ansamblio „Malūnėlis“ ir Birštono kultūros centro jaunimo šokių grupės „Kupolė“ programą „Laiko ratas“. Koncertinę programą užbaigė folkloro grupė „Sedula“.

Žmonės neišsiskirstė iki pat vėlyvo vakaro, nors dangus visą laiką grasino lietumi...

RKM archyvo nuotr.

Gyvosios istorijos klubo „Varingis“ jauni barzdoti vyrukai rengė rokiškėnus šarvais ir vėliau surengė kovas su ginklais.

Nacionalinio muziejaus „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai“ rinkiniai

Ėrika STRIŠKIENĖ

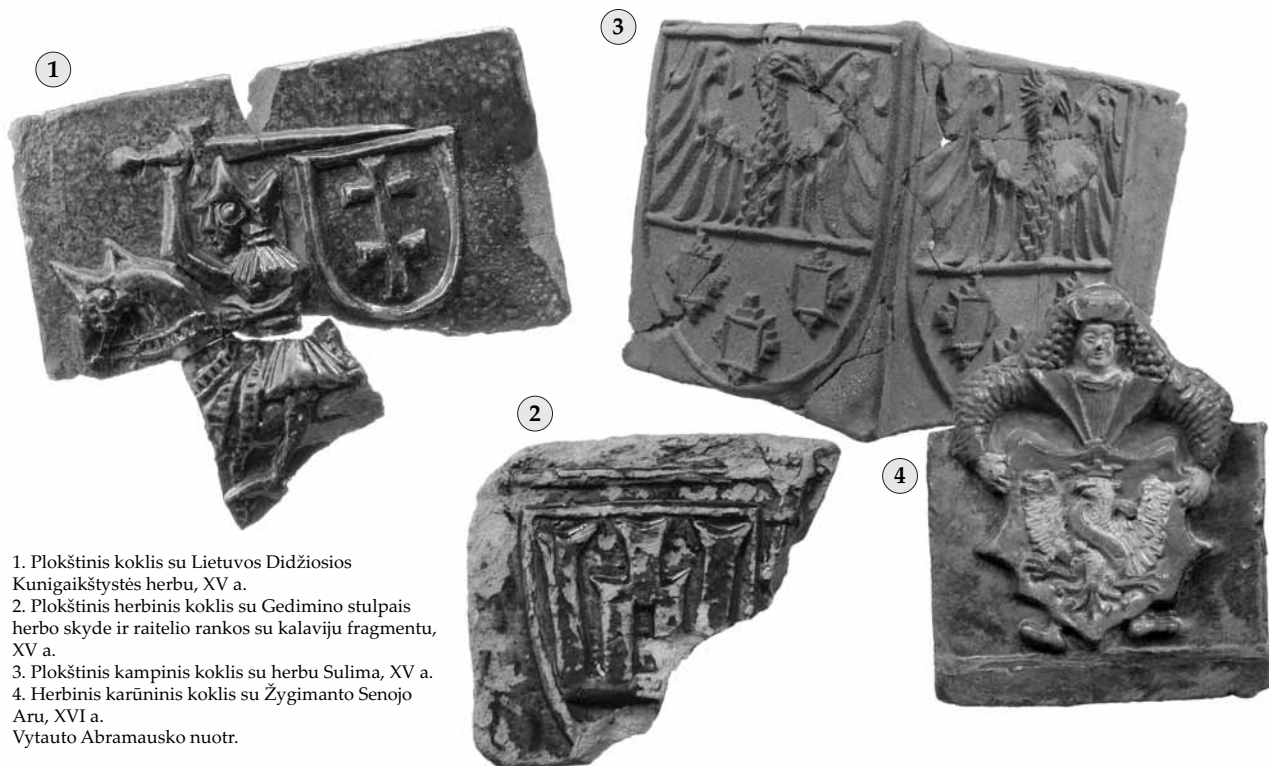
Nacionalinis muziejus „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai“ įsteigtas 2009 m. sausio 1 d. Tai istorinės rezidencijos pobūdžio muziejus, kurios vienas pagrindinių tikslų, saugant Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rezidencijos paveldo paminklinius relikтус, pristatyti Lietuvos valdovų istorinės rezidencijos raidą visos valstybės istorijos kontekste.

THE COLLECTIONS OF THE NATIONAL MUSEUM – PALACE OF THE GRAND DUKES OF LITHUANIA

Ėrika STRIŠKIENĖ

The author of the article, chief keeper of the funds of the National Museum – Palace of the Grand Dukes of Lithuania introduces to the museum exhibit composed of the collection of over 300 thousand findings gathered during 20 years of archaeological excavations in the Grand Dukes' Palace of the Lower Castle in Vilnius (1987–2009). A part of this collection was publicly presented at the permanent exhibition “Findings of the Palace of the Grand Dukes of Lithuania” opened in 2004 in the Applied Art Museum (Arsenal St. 3A), branch of the Lithuanian Art Museum. The collection of archaeological findings has not only been used to restore the details of the interiors of the Palace of Grand Dukes of Lithuania (window edgings, cornice, portals, stoves, fire-places, floors) but will also form the main part of the didactic expositions of the palace introducing to the historic and architectural development of the Palace of the Grand Dukes.

The National Museum – Palace of the Grand Dukes of Lithuania was founded on 1 January 2009. It is the museum of the historic residence-house with the main purpose to, by protecting the monumental articles of the heritage of the residence of the grand dukes of Lithuania, introduce to the development of the historic residence of the rulers of Lithuania in the context of the history of the state of Lithuania.

1. Plokštinis koklis su Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės herbu, XV a.
2. Plokštinis herbinis koklis su Gedimino stulpais herbo skyde ir raitelio rankos su kalaviju fragmentu, XV a.
3. Plokštinis kampinis koklis su herbu Sulima, XV a.
4. Herbinis karūninis koklis su Žygimanto Senojo Aru, XVI a. Vytauto Abrausko nuotr.

Muziejaus rinkinių pagrindą sudaro per daugiau nei 20 metų trukusį Vilniaus žemutinės pilies kunigaikščių rūmų archeologinių tyrimų laikotarpį (1987–2009) sukaupta daugiau kaip 300 tūkst. radinių kolekcija. Jos dalis visuomenei buvo pristatyta ilgalaikėje parodoje „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų radiniai“, veikiančioje nuo 2004 m. Lietuvos dailės muziejaus padalinyje, Taikomosios dailės muziejuje (Arsenalų g. 3A). Archeologinių radinių rinkinys tapo ne tik atstatytų rūmų interjerų detalių atkūrimo pagrindu (langų apvadai, karnizai, portalai, krosnys, židiniai, grindys), bet bus ir juose numatytų įrengti didaktinių ekspozicijų, pristatančių Valdovų rūmų istorinę ir architektūrinę raidą visos valstybės istorijos kontekste, svarbiausias akcentas.

Archeologinį rinkinį sudaro 6 stambesnės grupės: 1) akmeniniai dirbiniai (architektūrinės detalės, sviediniai, galastuvai, kirvukai...); 2) architektūrinė keramika (plytos, plytelės, čerpės, kokliai...); 3) buitinė keramika; 4) metaliniai dirbiniai; 5) gyvulinės ir augalinės kilmės medžiagų dirbiniai (mediniai, lininiai, gintariniai, odiniai, kauliniai, raginiai ir kt. dirbiniai); 6) stikliniai dirbiniai.

Šias grupes tarpusavyje galima sieti pagal jų paskirtį. Viena skaitlingiausių archeologinių eksponatų dalis priskirtina architektūrinių elementų grupei – akmeninės detalės, architektūriniai keramikos bei metalo dirbiniai. Ankstyviausi akmeniniai elementai yra sietini su Žygimanto Senojo ir Žygimanto Augusto valdymo laikotarpiu, tačiau didesnė akmeninių apdailos detalių dalis mena paskutinį rūmų gyvavimo laikotarpį, dalis jų yra puoštos Vazų dinastijos herbais. Muziejaus rinkiniuose yra viena įspūdingiausių ir gausiausių (daugiau kaip 1 000 vnt.) XV a. koklių kolekcija. Kokliai puošti alegoriniais – mitologiniais arba bibliiniais siužetais bei herbais. Dažniausiai pasitaikantys herbai – Sulima, Wąž, Leliwa, Drya, kuriuos Lietuvos didikai perėmė iš lenkų 1413 m. Horodlės sutarties aktu. Išimtinai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybinę-dinastinę heraldiką reprezentuoja koklio fragmentas su Gediminaičių stulpais herbiniam skyde bei iškelta raitelio ranka su kalaviju, taip pat keletas koklių yra puošti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės herbu – Vytimi. Herbą Sulima yra turėjęs ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio sekretorius bei artimas patarėjas Erazmas Vitelijus Ciolekas, šio

herbo piešinys atspausdintas 1501 m. Romoje išleistoje Erazmo Vitelijaus prakalboje popiežiui Aleksandrui VI.

Polichrominiai renesansiniai kokliai sudaro didžiausią archeologinių tyrimų metu surinktų koklių kolekcijos dalį. Jų skaičius siekia kelias dešimtis tūkstančių, koklių siužetai atkartoja Lukaso Kranacho (Cranach), Albrechto Diurerio (Dürer) bendradarbio Georgo Penczo (Penczo), Hanso Sebaldo Behamo (Beham) graviūras. Kokliai puošti Adomo ir levos, šv. Onos su švč. Marija ir Kristumi (Šventoji šeimyna, arba šv. Ona pati trečioji), Madonos su Kūdikiu ant rankų, šv. Jurgio (raitas su kalaviju, raitelio dešinėje – karalaitė ir paukštis), Šv. Veronikos reljefinėmis kompozicijomis. Remiantis šia autentiška architektūrinio rinkinio medžiaga bei analogijomis, atkurtuose Valdovų rūmuose įrengti Gotikos, Renesanso bei Baroko laikotarpio židiniai, portalai, krosnys bei grindys.

Buitinės paskirties daiktai, kurių didesnę dalį sudaro buitinė keramika, yra antra pagal skaitlingumą archeologinių radinių ir muziejinių eksponatų grupė. Tai įvairūs indai, susiję su maisto produktų transportavimu, laikymu, jo patiekimu į stalą, tiek vietinės, tiek ir importinės kilmės. Įspūdinga XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios stiklo kūrinių kolekcija, aptikta rūmų pietų ir vakarų korpusų rūsiuose bei latrinose: pieniško stiklo taurė, dekoruota kobaltu, indas, skirtas skysčiui distiliuoti, įvairūs buteliukai, taurės, graviruoti, puošti polichrominiu dekoru, baltomis stiklo gijomis (Venecijos meistrų darbo). Dalis radinių byloja apie rūmuose gyvenusių žmonių laisvalaikio užsiėmimus. Tekintos arba drožinės šachmatų (pėstininkai, riki, valdovė) bei šaškių figūrėlės, lošimo kauliukai, stalo žaidimams skirtos lentos bei su įvairiais komandiniais lauko žaidimais susiję radiniai (kamuoliukai, rutuliukai, galvijų pirštikauliai su švinu ir kt.), datuojami XIV–XVII a. Žygimanto Augusto laikais Vilniaus žemutinės pilies Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmuose buvo sukaupta didžiulė biblioteka – apie 4 tūkst. knygų. Biblioteką 1571 m. gegužės 6 d. testamentu valdovas paskyrė Vilniaus jėzuitų kolegijai. Žemutinės pilies Valdovų rūmų teritorijoje rasta nemažai knygų apkalų ir sąsagų, datuojamų XV–XVII a. Vienoje iš sąsagų yra įrašas didžiosiomis raidėmis „Barbara“.

Trečia pagal skaitlingumą Vilniaus žemutinės pilies Lietuvos

didžiųjų kunigaikščių rūmų eksponatų grupė yra susijusi su įvairiomis aprangos detalėmis bei papuošalais. Tyrimų metu sukaupta viena vertingiausių XIV–XVII a. avalynės kolekcijų. Nemažai rasta spalvotų metalų papuošalų bei kostiumo detalių – žiedai, auskarai, medalionai, pakabučiai, sagos, apkalėliai, amuletai, apyrankės, segės, grandinėlės, diržų fragmentai. Papuošalų gamybai naudoti įvairūs technikos būdai: liejimas, tempimas, plakimas, šlifavimas, litavimas, graviravimas, facetavimas, inkrustavimas, vielinių ruošinių pynimas, sukimas, tordiravimas, taip pat filigrano bei granuliacijos technikos. Naudoti įvairūs metalo lydiniai, alavas, švinas, varis, cinkas, yra ir sidabrinų bei auksinių papuošalų. Aptikta pora dešimčių XIV–XVII a. signetinių žiedų. Dalis jų sidabriniai, paausuoti su praplatintoje žiedo dalyje įrėžtu individualiu ženklu, kurių išaiškinimas kol kas reikalauja gilesnių studijų. Dalis metalinių radinių yra susijusi su kario atributika: XIV a. pabaigos – XV a. pradžios lanko ir arbaletos strėlių antgalių rinkinys, medinės arbaletos strėlės, kurios yra itin retos ne tik Lietuvos, bet ir viso Vidurio bei Rytų Europos regiono archeologinių radinių kontekste, XIV–XV a. kovos kirviai ir alebardos, įvairių parametrų XIV–XV a. šarvų plokštelės, XVI–XVII a. šarvų elementai, XIV–XVII a. pentinai, špagų fragmentai ir kt.

Rinkinio perėmimo iš Pilių tyrimo centro „Lietuvos pilys“ į Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai fondus procesas yra tik prasidėjęs. Vykdoma pirminė rinkinio patikra pagal tyrimų ataskaitų radinių sąrašus, tvarkoma perėmimo dokumentacija, pradėta perimtų eksponatų apskaita pagal muziejinius reikalavimus, vyksta rinkinio skaitmeninio darbai. Tyrimų ataskaitos už 2005–2009 m. dėl radinių gausos (~40 tūkst. vnt. per vienerius metus) dar tebėra rašomos, taigi, deklaruojamas 300 000 radinių kiekis iš tikrųjų bus žymiai didesnis.

Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai iš kitų muziejų, turinčių archeologinius rinkinius, išsiskiria ne tik itin gausia vieno svarbaus Lietuvos istorijai objekto medžiaga, bet ir tuo, kad kartu su archeologinių tyrimų metu surastais radiniais Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“ perdavė visą tyrimų medžia-

gą – brėžinius, negatyvus, skaitmenines nuotraukas, kurių skaičius siekia per 100 tūks. vnt., kelis tūkstančius dendrochronologiniams tyrimams paimtos medienos pavyzdžių, restauravimo dokumentaciją, atliktų cheminių, geologinių ir kitų gamtamokslinių tyrimų duomenis, istorinių tyrimų ataskaitas, su jas lydinciomis kitų šalių archyvuose padarytomis su Vilniaus žemutinės pilies teritorija ir rūmais susijusių dokumentų kopijomis. Šios medžiagos tvarkymu pagal archyvinius reikalavimus bei jos interpretacija užsiima Mokslo tyrimų centro bei Rinkinių apskaitos ir saugojimo skyriaus darbuotojai.

Be gausaus archeologinio fondo muziejaus rinkiniuose yra per 500 vnt. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų interjerams įsigytų ir dovanotų vertybių (baldai, gobelenai, paveikslai, ginklai, knygos ir kt.), kurios be savo kultūrinės ir meninės vertės padės atspindėti istorinės rezidencijos stilistinę raidą, patalpų istorines funkcijas, valdovų ir jų aplinkos gyvenimą. Didžiąja dalimi šios vertybės yra įsigytos Lietuvos dailės muziejaus (415 eksponatų) ir 2009 m. perduotos Nacionaliniam muziejui Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai. 7 eksponatus yra nupirkę ir perdavę Valdovų rūmų paramos fondas, daugiau nei 20 eksponatų padovanojo pavieniai mecenatai. Plačiau visuomenei didžioji dalis šių vertybių pristatomos nuo 2005 m. Lietuvos dailės muziejaus parodoje „Atkuriamiems Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmams įsigytos ir dovanotos vertybės“ Taikomosios dailės muziejuje (Arsenalų g. 3A) bei nuo 2009 m. Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai parodoje „Gotika. Renesansas. Barokas – Valdovų rūmų interjero vertybės“ (Taikomosios dailės muziejuje, Arsenalų g. 3A). Remiantis 2007 m. pradžioje Komisijos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties klausimams patvirtintais Valdovų rūmų visų ekspozicijų planais ir schemomis, numatyta, kur stovės, kokią konkrečią funkciją atliks ir kokią informaciją turės teikti lankytojams, kokį Valdovų rūmų ir jų šeimininkų istorijos aspektą, valstybės raidos momentą turės pabrėžti kiekviena įsigyta interjerų vertybė. ■

5. Francisco Suarez, „Metaphysicarum disputationum...“, Genuja, 1636 m. Mindaugo Kaminsko nuotr.

6. Knygų apkalai ir sąsaga su užrašu BARBARA, XV–XVI a. Vytauto Abramausko nuotr.

7. Auksinis žiedas su brangakmeniu, XVI a. Vytauto Abramausko nuotr.

8. Auksinis žiedas su brangakmeniu, XVI a. pab.–XVII a. pr. Vytauto Abramausko nuotr.

9. Vaikiškas aulinukas, XIV–XV a. Vytauto Abramausko nuotr.